

Ганна СОКІЛ

ІЗ КОГОРТИ УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРИСТІВ

Ім'я Осипа Роздольського тісно пов'язане з розвитком культури кінця XIX – початку XX ст., утвердженням і піднесенням української фольклористики в період діяльності Наукового товариства імені Т. Шевченка. Збирачеві разом з його колегами та однодумцями довелося розширяти й поглиблювати рамки цієї галузі науки, а в деяких ділянках протоптувати перші стежки.

Осип Роздольський народився 29 вересня 1872 р. в селі Доброводах Збараського повіту (тепер Збараського району Тернопільської області). Батько його був священиком, і невдовзі родина переїхала на Львівщину, у село Берлин (нині Хмільове Бродівського району), де й пройшло дитинство майбутнього фольклориста. Згодом навчався у Бродівській гімназії. Зимові та літні канікули він проводив на селі у батьків, у колі своїх односельчан. Це сприяло ознайомленню з народною творчістю, що поклало початок захопленню нею, а відтак і наукового її осмислення. Закінчив гімназію 16 липня 1890 р. [1] До речі, ім'я О. Роздольського числиться серед п'яти кращих випускників Бродівської гімназії і викарбоване на барельєфній дошці цього закладу.

У Львові він закінчив Греко-католицьку Богословську Академію (1894) та філософський факультет Львівського університету (1897). Під час навчання О. Роздольський поринає в атмосферу духовного життя передової громадськості Львова. Саме в кінці 80-х – на початку 90-х років XIX ст. почалось поживалення як українських, так і зарубіжних етнографічних досліджень. Згуртовуються молоді фольклористи, етнографи, посилюється інтерес до усної словесності. Стають відомими музичні твори М. Лисенка та деяких інших етномузикологів. Тоді ж у Львові засновано співоче товариство "Боян", яке поширювало українську народну пісню в обробках М. Лисенка, А. Вахнянина, Д. Січинського та ін.

Серед великих любителів і справжніх ентузіастів народних пісень особливо відзначався О. Роздольський. Вихованці духовної семінарії, за словами Ф. Колесси, приносили десятки народних пісень із різних сільських закутків, переймали одні від одних, співали й милувалися ними так, ніби щойно тепер відкрили красу рідної пісні, пізнали її цінність не тільки поетичну, а й музичну [2, с. 326]. О. Роздольський захоплював своїх товаришів наспівуванням мелодій з рідного села Берлин. Ф. Колесса зазначав, що навіть не маючи музичної освіти, він переймав десятки народних мелодій та, подібно І. Франкові, любив їх співати так, "як співають наші селяни, без афектацій та концертних манер" [3, с. 524]. Тоді ж, під час університетських студій у Львові, Ф. Колесса записав від О. Роздольського кілька десятків прекрасних мелодій [3, с. 524].

З метою збереження цінного пісенного матеріалу за ініціативою І. Франка й О. Нижанківського, що були в безпосередніх зв'язках з М. Лисенком, у 1894 р. організовано комітет, який поставив собі за мету систематично публікувати народні пісні під заголовком "Українсько-руські народні мелодії". До цього комітету, крім

О. Роздольського, входили такі визначні діячі національної культури, як О. Нижанківський, Д. Січинський, І. Франко, М. Павлик, Б. Лепкий, Ф. Колесса. Невдовзі організацією та публікацією матеріалів народної творчості зайнялося Наукове товариство імені Шевченка у Львові, з діяльністю якого тісно пов'язана вся подальша творча біографія майбутнього фольклориста. Одночасно разом з В. Гнатюком та Ф. Колессою він вступив до "Towarzystwa ludoznawczego", яке займалося також вивченням народної культури [4, с. 175].

Співпраця О. Роздольського з І. Франком, В. Гнатюком, Ф. Колессою, С. Людкевичем сприяла активному записуванню усної словесності, перші фіксації якої відносяться до 1892 р. Фольклорні матеріали, які зібрав він у 1892–1895 рр., публікувались у часописі "Житє і слово".

Під час канікул, влітку 1895 р. О. Роздольський разом з В. Гнатюком здійснив першу фольклорно-етнографічну експедицію на Закарпаття, маршрут якої пролягав через Сколівщину. Відразу після цієї подорожі В. Гнатюк написав статтю "Децо про Русь Угорську" [5, с. 26-30], в якій виклав результати проведеної експедиції, цікаві міркування про культуру та побут українського населення цього краю під тривалим чужинницьким поневоленням. Хоч записані тут матеріали свідчили про наявність певних регіональних відмінностей, проте вони підтверджували, що по той бік Карпат живуть такі ж українці, як і по сей, і заперечували фальшиві твердження щодо якоїсь етнокультурної відмежованості закарпатців від галицьких карпатських українців. Зокрема, зазначалося що, на Закарпатті залюбки слухають і самі співають українські пісні. "Коли ми з д[обродієм] Роздольським співали їм наші пісні, слухали нас залюбки, а "Верховино, світку ти наш" то вправяла їх в такий фервор, що не лиш казали нам повторяти, але й відписували собі текст і виучувалися мелодій" [5, № 3, с. 27].

Бажаючи наочно показати, що мова закарпатців "не якась незвичайна, лиш така, як наша з маленькими відмінами", обидва фольклористи мали намір надрукувати збірник бойківських казок, які зібрав В. Гнатюк у Хітарі, а Роздольський у Тернавці (тепер обидва села в Сколівському районі Львівської області) разом з народними творами, зафіксованими на Закарпатській Верховині, проте цей план, на жаль, так і не був реалізований.

Важливою подією в житті молодого фольклориста була публікація його збірки "Галицькі народні казки" [6], що вийшла у видавництві Наукового товариства імені Шевченка. Збірку упорядкував та додав паралелі І. Франко. Цією збіркою О. Роздольський заявив про себе як добре підготовлений збирач. Франко високо оцінив молодого фольклориста, називаючи його "вельми пильним та старанним збирачем" [7, с. 1]. Його активно залучали до підготовки й наступних томів "Етнографічного збірника". Це чітко простежується в листі М. Грушевського до І. Франка, датованому між 27 лютого і 5 березня 1896 р., в якому, зокрема, зазначалось: "Чи не могли б ми сими днями зійтися на нараду з п. Роздільським та Гнатюком у справі збірника етнографічного" [8, с. 248].

Активна робота на ниві фольклористики дала підставу І. Франкові віднести О. Роздольського до когорти збирачів нового типу, які намагалися вичерпати запас етнографічних фактів у певній околиці, подати увесь репертуар пісень, народних новел якогось незвичайного оповідача й охопити запас доступного однорідного матеріалу в цілім краю. Вони бралися за справу не насліпо, а добре познайомившись з попередньою літературою, вишукували найцікавіші території для дослідження, розуміючи його наукову вартість [9].

Збирацьку діяльність молодий фольклорист продовжує й після закінчення університету. 1897 р. Осип Роздольський одружується з Ольгою Танчаківською [10, с. 353]. З 1 вересня цього ж року працює викладачем Коломийської гімназії. Звичайно, після Львова Коломия видалася йому містом, у якому "всі сплять блаженим сном". Запрошуючи до себе в гості В. Гнатюка, в одному з листів він висловлює сумнів, що при всьому бажанні навіть гарячо-патріотичне Гнатюкове серце "ледве чи розігріло би кого тут", хоча радить йому спробувати" [11, № 4, с. 239]. Та, незважаючи на таку ситуацію і велику зайнятість викладацькою роботою, О. Роздольський приділяв значну увагу фольклору. Він не тільки записував, а й упорядковував згромаджений матеріал, додавав до нього паралелі, про що, зокрема, повідомляв В. Гнатюкові: "Я дещо зібрав на феріях в Плетеничах та Дунаєві (нині обидва села Перемишлянського району Львівської області.– Г.С.) (хоч, правда, що небагато), хотів би-м отже тепер, коли маю у себе бодай тих кілька книжок, подати паралелі до всього, що є в мене" [11, № 4, с. 238]. Проживаючи в Коломії, О. Роздольський залишається й надалі активним членом Наукового товариства імені Шевченка. У лютому 1898 р. його обрано секретарем філологічної секції [12]. Він продовжує працювати над збиранням фольклорної прози, результатом чого стали збірки "Галицькі народні казки" [13] і "Галицькі народні новели" [14].

Записував фольклорний матеріал О. Роздольський переважно під час відпустки. Він уперше в українській фольклористиці почав використовувати для фіксації фонограф. Та й не тільки в українській. С. Людкевич зазначав, що у справі застосування фонографа Галичина не поступилася першістю навіть Америці [15, с. III]. Правда, деякі московські науковці вважали піонером у цьому російську дослідницю І. Ліньову. Однак К. Квітка спростував це твердження, віддавши такі пріоритет О. Роздольському. "В дійсності Й. Роздольський уже в 1900–1902 рр.,– зазначав він,– схопив на фонограф півтори тисячі мелодій, а Ліньова їздила на Україну 1903 року" [16, с. 2]. Такої ж думки дотримувався і Ф. Колесса. Зокрема, у рецензії на статтю К. Квітки "Лисенко як збирач народних пісень" він вважав слушним його спростування щодо неточностей та помилок московських критиків, наголошуючи при цьому, що не Ліньова почала вперше збирати українські народні пісні за допомогою фонографа, а О. Роздольський [17, с. 559].

Досить цікавою була й методика використання фонографа в народознавчих цілях. Спочатку, наприклад, під час експедиції на Лемківщину (1900) О. Роздольський вивчав мелодії пісень напам'ять, а відтак зрепродуковував їх на фонограф у Львові. Але ця робота виявилася довготривалою, інколи недостатньо точною, тому згодом він брав апарат з собою і використовував для безпосереднього запису.

У 1906–1908 рр. виходить двотомна збірка О. Роздольського "Галицько-руські народні мелодії" [18], розшифровку та редагування нотного матеріалу до якої зробив С. Людкевич. Вона стала, за висловом Ф. Колесси, однією з найбільших і найкращих збірок з обсягу музичного фольклору [19, арк. 342].

Зауважимо, що такий великий обсяг фольклористичної роботи О. Роздольський виконував паралельно з педагогічним навантаженням. Адже у 1904–1907 рр. він працював у чоловічій гімназії в Перемишлі, одночасно викладаючи там і в Українському інституті для дівчат (1905–1907). Тільки у 1907 р. був переведений до Академічної гімназії у Львові [20, с. 90].

О. Роздольський брав також участь у фіксації народнопісенних зразків певного тематичного спрямування. Передусім маються на увазі архаїчні календарно-обрядові пласти. Чимало його текстів увійшло до Гнатюкового збірника "Гаївки"[21]. Із 180 уміщених тут мелодій 129 записав на фонограф О. Роздольський, а

розшифрував їх Ф. Колесса. Обидва готували велику публікацію українських народних пісень зі Східної Галичини для видання "Das Volkslied in Österreich", проте перша світова війна перешкодила її виходу в світ [19, арк. 342].

Крім збирацької роботи, в цей час О. Роздольський як член Наукового товариства імені Шевченка неодноразово виконував обов'язки референта етнографічного відділу музею, бібліотеки [22, с. 12], був тимчасовим "рахунковим референтом" видань, виконував обов'язки директора "Академічного дому" [23, с. 2].

Як член спеціальної комісії у справі збирання матеріалів для Етнографічного музею Наукового товариства імені Шевченка (до комісії входили також В. Гнатюк і В. Шухевич) Роздольський уже з кінця 1900 р. бере участь у поповненні колекцій цінними експонатами [24, с. 4]. Зокрема, у 1908 р. О. Роздольському, як знавцеві ужиткового мистецтва, виділено 200 корон для придбання керамічних виробів до музею і на докомплектування мелодій гаївок [25]. Він зібрав і передав музею 190 писанок (1909) [26, с. 24], залучав до цього і гімназистів, внаслідок чого було передано ще 250 писанок (1911) [27, с. 3]. Це дало підстави І. Франкові віднести його разом з В. Гнатюком та В. Шухевичем до надзвичайно здібних та старанних колекціонерів етнографічних матеріалів [28, с. 72].

О. Роздольському доручали рецензувати фольклорні збірники, які готувалися до друку у видавництві Наукового товариства імені Шевченка. Так, на одному із засідань Етнографічної комісії 28 червня 1908 р. він доповідав про перегляд збірки (переважно) Марка Вовчка, що була прислана до Львова з Петербурга [29, с. 39]. Яку оцінку дав учений, на жаль, невідомо, бо ширшої інформації з цього приводу не виявлено.

У 1913 р. О. Роздольський видав брошуру "В обороні правди" (у співавторстві з відомим літературознавцем М. Мочульським та істориком І. Джиджорою) [30], яка, по суті, стала відповіддю на анонімну публікацію "Перед загальними зборами Наукового товариства імені Шевченка", підписану "Комітетом громадського добра". В останній звинувачувались члени виділу і передусім довголітній голова Наукового товариства імені Шевченка М. Грушевський у науково-моральному збоченні та матеріальних витратах. Автори відповіді-протесту спростували наведені факти, довели безпідставність зазначених звинувачень. Натомість було підкреслено, що М. Грушевський виявив себе видатним організатором науки, праця якого заслуговує високої оцінки, адже саме під його керівництвом Наукове товариство імені Шевченка вийшло на рівень національної академії наук, а за обсягом видавничої справи не поступалося багатьом зарубіжним академіям.

Сумлінна праця принесла О. Роздольському заслужене визнання: його ім'я стало відоме не тільки в Західній, але й у Східній Україні, Росії, а також серед інших слов'янських народів. Свідченням цього є ухвала загальних зборів Українського Наукового товариства у Києві 7 лютого 1914 р., згідно з якою вченого обрано дійсним членом названої організації [31]. Того ж року Петербурзька Академія наук запросила його записувати фольклор на теренах Східної України. Документа, який прямо засвідчував би цей факт, поки що не виявлено, але деякі відомості простежуються з листа до російського академіка О. Шахматова, де О. Роздольський нагадував йому, що одержав від Петербурзької Академії доручення зайнятися під час літньої відпустки збиранням усної словесності у Чернігівській та Полтавській губерніях [11, № 4, с. 240]. Цю пропозицію, звичайно ж, підтримало Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, яке на своєму засіданні 3 червня 1914 р. вирішило делегувати Осипа Роздольського "задля студій українських пісень, їх ритміки й фонології" [32].

До ідеї збирання народних пісень на Східній Україні прихильно поставились, зокрема, голова Українського наукового товариства в Києві М. Грушевський, відомий історик мистецтва й театру Д. Антонович та громадський діяч, меценат української культури Є. Чикаленко. Про це свідчать рядки листа художника М. Бойчука до О. Роздольського від 6 квітня 1914 р., в якому також ідеться і про влаштування побуту записувача під час експедиції, зокрема на Чернігівщині [11, с. 239].

Незважаючи на короткочасність відрядження О. Роздольського на підросійську Україну (почалась війна), йому все ж таки вдалося зібрати цінну колекцію фольклорних матеріалів. Про це фольклорист повідомляв російському академікові О. Шахматову [11, № 4, с. 240]. Та на долю українського вченого випало багато випробувань, поневірянь по чужині. Цей період у його житті можна назвати трагічним. На Чернігівщині його арештовано як австрійського підданого і відправлено етапом разом із ув'язненими в Уральськ. Через декілька днів на клопотання почесного члена Петербурзької Академії мистецтв Б. Ханенка за дорученням його дружини, відомої любителки українського мистецтва В. Ханенко дозволено О. Роздольському повернутися в Чернігівську губернію, де проживав він до кінця квітня 1915 р. Потім – знову заслання в Сибірськ. Не встиг ще тут призвичаїтись, як передбачалось нове місце – Єкатеринбург і небезпека подальших заслань. Обставини, в які він потрапив, та стан здоров'я змусили фольклориста звернутися до голови відділу російської мови Петербурзької Академії О. Шахматова з проханням посприяти йому щодо проживання в Сибірську [11, № 4, с. 240].

Невідомо, як відгукнувся на це О. Шахматов, але невдовзі (9 липня 1915 р.) О. Роздольський одержав письмовий дозвіл на проживання в Сибірську, що й повідомляв в одному з листів М. Мочульському, натякаючи при цьому на чиюсь "ласкаву поміч" [11, с. 240].

Про його долю турбувалось і Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Бо згадувана вже заява-підтвердження, яка засвідчувала, що О. Роздольський справді виїхав у наукову експедицію за дорученням та на кошти товариства, датується 19 листопада 1915 р., коли він перебував під арештом [32]. Можливо, надсилаючи її, голова товариства В. Щурат і секретар І. Раковський мали на меті посприяти у справі О. Роздольського, ще раз доводячи, що це не австрійський агент, а звичайний фольклорист, який всього-на-всього записує народні пісні.

Зрозуміло, що О. Роздольському в цей час довелося багато пережити. Голод, холод, брак коштів, а іноді – підтримки та розуміння, поганий стан здоров'я, туга за рідним краєм доводили його до відчаю, викликали почуття песимізму. Мабуть, у таку хвилину (а їх, очевидно, було чимало) він писав: "Щоби хоча скоро все те скінчилося!". "Я часто бідую з моїм жолудком, а крім того не можу привикнути до тутешнього клімату і раз у раз простуджуюся", "... тепер я вже малу маю надію, щоб усе скінчилося скорше, як перед зимою 1916 р., що більше (як починав пок[іийний] Чехович коляду свою, проповідь чи мову), "бувають хвилі в життю чоловіка", тобто в моїм теперішнім, коли взагалі не надіюся вернутися домів, бо щось надто часто я вже хорую" [11, № 5, с. 309]. Розпачем, болем проникнуті рядки його листів цього періоду. "Думаю, що ми всі (значить і Ви з Б[уїнськ]а, – писав у листі до М. Мочульського, – ще кудись даліше помандруємо; тут зовсім виразно починають про се говорити. Я здоров, але через спеку і вічну непевність нашого положення не можу нічого робити" [11, № 4, с. 240]. Ота "вічна непевність" забирила всі творчі сили, точила душу. Але навіть у таких жахливих умовах він знаходив сили для праці. У цей час звертається до перекладів, заохочує М. Мочульського до вивчення французької мови, намагається підтримати інших у важку хвилину.

Із Симбірська О. Роздольський переїхав до Казані. Останній лист із зазначеного міста, датований 20 травня 1916 р., свідчить, що він за кілька днів повинен прибути в Казань, де перед тим був засланий і М. Грушевський, який до того часу проживав у Симбірську майже весь 1915 рік, тобто від лютого, коли його заарештували, до осені 1915. Восени того ж року його переведено до Казані. Туди згодом мав намір переїхати з Буїнська М. Мочульський. У цитованому листі О. Роздольський звертався до нього: "Напишіть, будь ласка, зараз на адресу П[ана] Проф[есора] [33], чи будете зі мною мешкати, щоби знав, якої комнати шукати" [11, № 5, с. 310]. Про спільне перебування в Казані поки що не вдалось знайти матеріалів. Листування О. Роздольського з М. Мочульським під час так званого інтернованого періоду припинилося в травні 1916 р.

Після повернення у 1918 р. до Львова О. Роздольський продовжував викладацьку роботу в Академічній гімназії (1918-1929), одночасно займаючись фольклористичною та перекладацькою діяльністю.

Варто зауважити, що В. Гнатюк, подаючи низку цікавих зауважень до Статуту УАН у листі до тодішнього міністра освіти П.Стебницького від 11 листопада 1918 р. наголосив про потребу фольклорно-етнографічних експедицій. Тут же він запропонував у її члени О. Роздольського та ще кількох галицьких збирачів [34, с. 68].

Не поривав О. Роздольський зв'язків зі Східною Україною, підтримуючи їх здебільшого через К. Квітку, який високо цінував його як професійного фольклориста, доброго практика, зважав на його думку, враховував поради. Звертаючись у 1924 р. до Ф. Колесси з проханням переглянути "Програму до досліду побуту й діяльності професійних народних музикантів та співців", К. Квітка висловив побажання, щоб свої зауваги до неї дали ще й О. Роздольський та В. Гнатюк [35, с. 337], бо, на його думку, вони становили "таку трійцю", яка могла утворити школу етнографії щодо пісенного дослідження і в Києві. При цьому у листі до Ф. Колесси від 3 квітня 1926 р. він запрошував одного з них працювати в Києві над музичною етнографією [35, с. 351]. Однак скористатися такою нагодою таки не вдалось.

У 1926 р. О. Роздольського обрано членом Етнографічної комісії Української Академії наук. З шаною та повагою до нього ставились відомі вчені, зокрема академік А. Лобода, котрий очолював вищезгадану комісію. Він вважав за доцільне, щоб портрет О. Роздольського висів у Академії серед фотографій інших діячів фольклору та етнографії. З цього приводу К. Квітка у листі до Ф. Колесси від 1 січня 1927 р. зазначав: "Академік Лобода просить Вас (Ф. Колессу.– Г.С.) через мене передати просьбу Й. Роздольському і С. Людкевичеві (більше, здається, видатніших етнографів тепер нема) або прислати фотографії, або вказати на правдиві знімки, що були десь опубліковані, щоб з них можна було зробити копії для зазначеної мети" [35, с. 360]. З такою метою О. Роздольський передав свою фотографію через художника М.Бойчука, дружина якого доручила її К. Квітці [35, с. 361]: Отож, оцінюючи всі заслуги українського фольклориста, портрет його було виставлено в Академії наук [36], а згодом ще й у кабінеті музичної етнографії при Академії наук [35, с. 412].

Такого визнання вчений досягнув тільки завдяки сумлінній праці. Він не замикався в рамках якоїсь однієї проблеми. Коло його інтересів постійно розширювалось: плідно поєднував педагогічну діяльність з етнографічною та лінгвістичною, перекладацьку з музикознавчою. Особливо багато часу віддавав він викладацькій роботі. "Працюю, як віл, на прожиток, – писав О. Роздольський до М. Мочульського у листі від 22 лютого 1928 р. – Моя Марійка (дочка.– Г.С.) з пражським докторатом

із англ[ійської] мови сидить уже півроку тут із нами, готується до іспиту у Львові, працю має вже прийняту. Та що з цього вийде, годі сказати; поки що виглядає так, що зеро. Ромко (син.– Г.С.) по двох правн(ичих) іспитах у Празі перенісся ще перед 2 роками у Відень на Staatswissenschaft і готується до докторату з цього фаху, та щось дуже вже довго (та й коштовно: коштує нас місячно 40–45 дол(арів), не рахуючи одежі), а потім – хіба "на совіти", бо тут, певне, нічого не діб'єшся" [11, № 5, с. 310].

З 1 вересня 1929 р. О. Роздольський уже не працює гімназійним учителем. Здавалося, що більше часу вивільниться для творчої роботи. Але складні матеріальні умови змушують його і надалі працювати тепер уже в приватних школах. Окрім того, після тяжких поневірянь по чужині, здоров'я його погіршилось і потрібні були кошти для лікування. Заняття, звичайно, забирали багато часу, проте знаходилася вільна година і для творчої праці, зокрема для перекладів. "Мене тепер більше цікавлять переклади з укр[аїнської] на нім[ецьку] мову... Зрештою, й у цьому я ще не вийшов поза перші початки, а так сказати б, ще тільки "розганяюся" й пробує свої сили, а чи що з того вийде, ще не знаю", – писав він у листі від 4 травня 1930 р. до М. Мочульського [11, № 5, с. 312]. З ним радився, які твори українських письменників варто було б перекласти, особливо з драм, бо дуже хотів, щоб це сподобалося німцям. І хоча О. Роздольський, очевидно, через скромність, вважав, що тільки пробує сили в цій ділянці, насправді ж він ще в 90-х рр. минулого століття перекладав німецькою мовою українських авторів. Його талант як перекладача помітив уже тоді І. Франко. Він навіть сам хотів бачити свої твори в перекладі О. Роздольського. У листі до О. Маковея від 14 травня 1899 р. проглядається його порада: "Для німецької збірки новел я зі своїх радив би взяти "Яця Зелепугу" і дати йому титул "Ein Milioner". Тут перекладає дещо Роздольський і дуже гарно, може, перекладе й се" [37, с. 132].

Крім кількох оповідань І. Франка, перекладених німецькою мовою та опублікованих у тодішніх виданнях, О. Роздольський звертався до новел В. Стефаніка, частина яких надрукована в 1901 р. в німецькому журналі "Aus fremden Zungen" (З чужих мов). Там же було опубліковано і переклад новели Леся Мартовича "На торзі". Він також перекладав новели С. Васильченка, які разом з 10 драмами Лесі Українки підготував до друку німецькою мовою [36]. Та, на жаль, йому не вдалося їх опублікувати. Упродовж тривалого часу переклади зберігалися в домашньому архіві вченого, згодом у родичок – І. Дрималик та О. Паляниці. Нині вони знаходяться у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки НАН України ім. В. Стефаніка. Зауважимо, що перекладацька спадщина О. Роздольського тільки тепер стає відома в Україні. За його перекладом драми Лесі Українки "Одержима" у 1994 р. поставлено спектакль молодіжним театром у Києві.

За видатні заслуги у розвитку національної культури О. Роздольського обрано дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка у Львові, про що свідчить повідомлення за № 165/30 від 23 липня 1930 р. [38]. Він продовжував і надалі активно записувати фольклор. У той час, коли працював старшим науковим співробітником філіалу Львівського Інституту фольклору Академії наук УРСР, керував кількома фольклорно-етнографічними експедиціями по Львівщині. Остання відбулася в 1940 р. з ініціативи вищезгаданого Інституту на Дрогобиччину [1]. Матеріали, зібрані в ті часи, зберігаються у Відділі рукописів Інституту мистецтвознавства, етнології та фольклористики НАН України ім. М. Рильського в Києві [39].

Працюючи на посаді старшого наукового співробітника Інституту фольклору, О. Роздольський рецензував статті, збірники. Зокрема, серед паперів його

особистого архіву виявлено машинописну рецензію на книгу О. Ровінського "Буковинські казки", адресовану головному редакторові "Дитвидаву" п. Куклісу в Москві, в якій дано продуману й аргументовану оцінку зазначеного збірника. Він підкреслив, що книжка, підготовлена спеціально для дітей, відзначається "захопленістю й художньою виразністю, новизною сюжетики та власне буковинським колоритом" [40].

На фольклористичну діяльність О. Роздольського звернули увагу і зарубіжні дослідники, про що свідчить лист петербурзького вченого М. Азадовського від 26 вересня 1940 р., в якому йдеться про його зацікавлення збірками українських казок О. Роздольського, котрі він мав намір використовувати у своїй педагогічній роботі зі студентами університету [11, № 5, с. 313]. Високо оцінили записи О. Роздольського чеський фольклорист і етнограф І. Полівка та австрійський науковець Р. Кайндль [41].

О. Роздольський готував також матеріали про фольклор західних областей України для передач по радіо [42]. Проте весь вільний час упорядкував свій архів, мріяв видати збірники українських народних пісень з нотами, які записав упродовж 1909-1941 рр. З цією метою розшифровував пісенні тексти з валочків фонографа, в чому допомагали йому члени родини, зокрема дружина. Саме в процесі цієї роботи і захопила його смерть 27 лютого 1945 р. Похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

Втрата О. Роздольського боєм відгукнулася в колі його співвітчизників. У некрологах сповіщалося про великі його заслуги перед українською наукою. Зокрема, Ф. Колесса в газеті "Вільна Україна" наголошував, що вся українська фольклористика понесла значну втрату в особі О. Роздольського. Він вказував на чималу кількість уснопоетичного матеріалу, зібраного ним протягом усього життя. "Велика праця, яку зробив (О. Роздольський.– Г.С.), – зазначав автор, – його багаточінні збірники – це справжній подвиг, який заслуговує нашої найбільшої вдячності і глибокої пошани" [43]. Відомий дослідник І. Свенціцький звернув увагу на ті досягнення, які О. Роздольський вніс в українське мовознавство, адже його фольклорні записи містять надзвичайно цінні відомості для історичної діалектології, інших суміжних дисциплін [44, № 2, с. 101].

Високо оцінюючи заслуги О. Роздольського як фольклориста, мовознавця, перекладача і педагога, не можна забувати, що саме педагогічній праці віддавав він багато часу, відриваючись від наукової діяльності. На цьому полі, як слушно зауважив Ф. Колесса, він міг би досягнути набагато більше, якби повністю віддавався улюбленій роботі [19, арк. 343]. Та попри всі ті обставини, фольклористичний доробок О. Роздольського вирізняється масштабністю як у просторовому, так і в кількісному відношеннях. Окрім згаданих друкованих матеріалів, він залишив багато досі не опублікованих, здебільшого пісенних, зразків. Так, у відділі рукописів ІМФЕ тільки фонд 40-1 налічує 99 одиниць збереження, загальною кількістю 9645 аркушів. Крім цього, там же знаходяться його фольклорні записи у фондах 28-3, 34-2, 34-3. А якщо додати ще 9 одиниць збереження матеріалів словникового характеру, то перед нами постає воістину велична постать, гідна уваги.

1. Життєпис О. Роздольського // ВР ІМФЕ.– Ф. 34-2.– Од.зб. 29 а.– Арк. 5-7.
2. Колесса Ф. Кілька слів про фольклор Західної України // Колесса Ф. Музикознавчі праці.– К., 1970.
3. Колесса Ф. Спогади про Миколу Лисенка // Колесса Ф. Музикознавчі праці.– К., 1970.

4. *Кирчів Р.* До ювілею "Towarzystwa ludoznawczego" // Народознавчі зошити.– 1995.– № 3.
5. *Гнатюк В.* Дещо про Русь Угорську // Радикал.– Львів, 1895.– № 2.– С. 14-19; № 3.– С. 26-30.
6. Галицькі народні казки / В Берліні пов. Бродського із уст народа списав Осип Роздольський, впорядкував і порівняння додав др. Іван Франко // Етнографічний збірник.– Львів, 1895.– Т. 1.
7. *Франко І.* [Передмова] до видання "Галицьких народних казок" // Етнографічний збірник.– Т. 1.
8. *Бурлака Г.* Листи М. Грушевського до І. Франка // Великий Українець: Матеріали з життя та діяльності М. Грушевського.– К., 1992.
9. *Франко І.* Огляд праць над етнографією Галичини в ХІХ в. // Франко І. Вибрані статті про народну творчість.– К., 1955.– С. 240-241.
10. *Роздольська О.* З останніх років І. Франка // Спогади про Івана Франка.– К., 1981.
11. *Сокіл Г.* Із неопублікованого листування Осипа Роздольського // Народознавчі зошити.– 1995.– № 4, № 5.
12. Протокол засідань секції філологічної Наукового товариства ім. Т.Шевченка (далі – НТШ) від 9 лютого 1898 р. № 29 // Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника (далі ВР ЛНБ).– Ф. 42 а.– Спр. 11.– Арк. 29.
13. Галицькі народні казки / Зібр. Осип Роздольський // Етнографічний збірник.– Львів, 1899.– Т. 7.
14. Галицькі народні новели / Зібр. Осип Роздольський // Етнографічний збірник.– Львів, 1900.– Т. 8.
15. *Людкевич С.* Передмова до видання "Галицько-руські народні мелодії" / Зібр. на фонограф Й. Роздольський, списав і зредагував С. Людкевич.– Т. 1 // Етнографічний збірник.– Львів, 1906.– Т. 21.
16. *Квітка К. М.* Лисенко як збирач народних пісень.– К., 1923.
17. *Колесса Ф.* [Рецензія] на кн.: К. Квітка. М. Лисенко як збирач народних пісень // Колесса Ф.М. Музикознавчі праці.– К., 1970.– С. 559.
18. Галицько-руські народні мелодії / Зібр. на фонограф Й. Роздольський, списав і зредагував С. Людкевич.– Т. 1; Т. 2 // Етнографічний збірник.– Львів, 1906.– Т. 21; 1908.– Т. 22.
19. *Колесса Ф.* Історія української етнографії // ВР ІМФЕ.– Ф. 14-2.– Од. зб. 244.
20. Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі (1895-1995).– Дрогобич, 1995.
21. Гаївки / Зібр. В. Гнатюк. Мелодії схопив на фонограф Й. Роздольський, списав Ф. Колесса // Матеріали до українсько-руської етнології.– Львів, 1909.– Т. 12.
22. Засідання Виділу // Хроніка НТШ.– Львів, 1909.– Вип. III.– Ч. 39.
23. Справоздання // Хроніка НТШ.– Львів, 1911.– Вип. IV.– Ч. 48.
24. Справоздання з етнографічної експедиції // Хроніка НТШ.– Львів, 1900.– № 4.
25. Засідання Етнографічної комісії // Хроніка НТШ.– Львів, 1909.– Вип. II.– № 38.
26. Засідання Етнографічної комісії // Хроніка НТШ.– Львів, 1909.– Вип. III.– Ч. 39.
27. Справоздання з музею // Хроніка НТШ.– Львів, 1911.– Вип. III.– № 47.
28. *Франко І.* Етнографічна експедиція на Бойківщину // Франко І. Зібр. творів: У 50 т.– К., 1982.– Т. 36.
29. Засідання Етнографічної комісії від 14 травня 1908 року // Хроніка НТШ.– Львів, 1908.– Вип. III.– Ч. 35.
30. *Роздольський О., Мочульський М., Джиджора І.* В обороні правди.– Львів, 1913.

31. Повідомлення Українського Наукового товариства в Києві від 12 лютого 1914 р. № 61 // З особистого архіву О. Роздольського (Зберігається в автора цієї статті).
32. Заява НТШ у Львові від 19 листопада 1915 р. // З особистого архіву О. Роздольського (Зберігається в автора цієї статті).
33. Мається на увазі проф. М. Грушевський.
34. *Мушинка М.* Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства // Записки наукового товариства ім. Шевченка.– Париж; Нью-Йорк; Сідней; Торонто, 1987.– Т. 207.
35. *Заліська Р., Іваницький А.* Листування Климента Квітки і Філарета Колесси // Записки НТШ.– Львів, 1992.– Т. 223.
36. *Нудьга Г.* Творча спадщина О. Роздольського // Вільна Україна.– 1958.– 19 березня.
37. Лист І. Франка до О. Маковея від 14 травня 1899 року // Франко І. Зібр. творів: У 50 т.– К., 1986.– Т. 50.
38. Повідомлення Наукового товариства імені Шевченка у Львові № 165/30 від 23. VII. 1930 року // З особистого архіву О. Роздольського (Зберігається в автора цієї статті).
39. ВР ІМФЕ.– Ф. 34-3.– Од. зб. 36.– 239 арк.; Ф. 40.– Од. зб. 98.– 14 арк.
40. *Роздольський О.* (Рецензія) на кн.: О. Ровінський. Буковинські казки // З особистого архіву О. Роздольського (Зберігається в автора цієї статті).
41. *Polivka G.* Halički narodni kazky (№ 26-77) // Zeitschrift für österreichische Volkskunde.– Wien, 1901.– S. 93-98; *Kaidl R.* Neuere Arbeiten zur Völkerkunde, Völkerbeschreibung und Volkskunde von Galizien, Russisch-Polen und der Ukraine // Globus.– 1904.– Bd. LXXXVI.– № 19.– S. 315-318.
42. ВР ІМФЕ.– Ф. 34-2.– Од. зб. 29 а.– Арк. 18.
43. *Колесса Ф.* Пам'яті О. Роздольського // Вільна Україна.– 1945.– 27 березня.
44. *Сокіл Г.* Два документи в пам'ять Осипа Роздольського // Народознавчі зошити.– 1995.– № 2.

Hanna SOKIL

ONE OF THE COHORT OF UKRAINIAN FOLKLORISTS

The author elucidates little known pages from Osyp Rozdolskiy's biography, in particular about his exile to Simbirsk, reveals the role and place of Osyp Rozdolskiy in the history of Ukrainian folkloristics.

Стаття надійшла до редколегії 11.11.98